

3. Горбулин В. «Гибридная война» как ключевой инструмент российской геостратегии реванша / В. Горбулин // «Зеркало недели». Украина. - №12. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gazeta.zn.ua/internal/gibridnaya-voyna-kak-klyuchevoy-instrument-rossiyskoj-geostrategii-revansha-.html>
4. Европарламент не смог ввести жесткие санкции относительно России // Інформаційне агентство УНІАН. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.net/world/139186-evroparlament-ne-smog-vvesti-jestkie-sanktsii-otnositelno-rossii.html>
5. Коррупционный скандал с концерном Daimler набирает обороты // Вести. Ru. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vesti.ru/doc.html?id=356064&cid=549>
6. Обама знову порівняв РФ з Ебола та ІДІЛ // ВЕСТИ.UA. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestiua.com/ua/news/20141021/58393.html>
7. Пионтковский А. Умереть за Нарву / А. Пионтковский // Радио Свобода. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.svoboda.org/content/article/26717745.html>
8. Премьер Японии: Хватит обсуждать реформу Совбеза ООН, нужно действовать // Зеркало недели. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zn.ua/WORLD/premer-yaponii-hvatit-obsuzhdad-reformu-sovbeza-oon-nuzhno-deystvovat-169949_.html
9. Путин ведет в Украине гибридную войну // iPressUA. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ipress.ua/ru/mainmedia/putyn_vedet_v_ukrayne_gybrydnuyu_voynu_61876.html
10. Реформа армии НАТО: страны-участницы будут специализироваться по узким направлениям // Зеркало недели. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zn.ua/POLITICS/reforma_armii_nato_strany_uchastnitsy_budut_spetsializirovatsya_a_po_uzkim_napravleniyam_.html
11. Росія не наш стратегічний партнер, а наша стратегічна проблема // Європейська правда. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2014/11/28/7028264/>

УДК 341.1:477

Годлюк А.М.

ВІДНОСИНИ НАТО-УКРАЇНА: ЕВОЛЮЦІЯ ПАРТНЕРСТВА

У статті досліджено історію відносин між НАТО та Україною. Автор аналізує стан співробітництва України та НАТО, висвітлює позитивні та негативні тенденції такої співпраці, а також визначає можливі наслідки вступу України до організації.

Ключові слова: Україна, НАТО, позаблоковий статус, зовнішня політика, міжнародні відносини.

Годлюк А.Н. Отношения НАТО-Украина: эволюция партнерства.

В статье исследована история отношений между НАТО и Украиной. Автор анализирует состояние сотрудничества Украины и НАТО, освещает положительные и отрицательные тенденции такого сотрудничества, а также определяет возможные последствия вступления Украины в организацию.

Ключевые слова: Украина, НАТО, внеблоковый статус, внешняя политика, международные отношения.

Godlyk A. The NATO-Ukraine relations: the evolution of partnership.

The article deals history of relations between NATO and Ukraine. The author analyzes the current state of cooperation between Ukraine and NATO highlights the positive and negative trends such cooperation, and identifies the possible consequences of Ukraine's accession to the organization.

Keywords: *Ukraine, NATO, non-aligned status, foreign policy, international relations.*

Глобальні політичні, економічні та військові проблеми вимагають пошуку нових підходів до їх вирішення в сучасних міжнародних відносинах мирним шляхом. У зв'язку з цим актуалізуються питання ролі військово-політичних союзів, необхідності їх існування, зміни чи еволюції їхніх функцій. Серед впливових міжнародних організацій одне з провідних місць посідає Північноатлантичний альянс, до якого прагне приєднатись Україна. У ній вбачають стратегічний ланцюг між Заходом і Сходом, Північчю і Півднем, унікального стратегічного партнера Європейського Союзу та особливого партнера НАТО. З часу свого заснування у квітні 1949 р. і до нині це військово-політичне об'єднання еволюціонувало під впливом світових зрушень другої половини ХХ ст. Зокрема, відбулася трансформація блоку від оборонного союзу до організації, спрямованої на створення системи колективної безпеки, зважаючи на існуючі реалії сучасного розвитку та виникнення нових загроз.

Серед українських дослідників, які присвятили свої праці цій проблематиці, можна виділити В.П. Горбуліна, Є.Є. Камінського, Р.В. Огризко, Б.М. Гончара, В.М. Павленка, В.П. Власенко, М. Пашкова, Г.М. Перепелицю, С.В. Кондратюка, О. Томашевича, А.І. Шевцова, М.М. Хилько, О.В. Сушко, О.П. Дергачова, Б. Носову. Відзначимо й найновіші публікації західних авторів, таких як D. Ganser, A. Drzewicki, A. Siebert, T. Siegfried, J. Gellner, G. Feige.

Історія відносин між НАТО та Україною розпочалася з перших кроків до співпраці у 1992 р. Керівництво Альянсу запросило тодішнього міністра закордонних справ України на позачергове засідання Ради північноатлантичного співробітництва – органу, який було створено з метою співпраці НАТО з країнами колишнього Варшавського договору. Всі учасники засідання висловили тверде бажання «працювати разом заради створення нового європейського порядку, стабільності й миру через діалог, партнерство та співпрацю» [5].

Безперервний діалог українського МЗС з офіційними структурами Атлантичного союзу, численні неформальні зустрічі «уповноважених осіб» різного рівня, масштабні маневри НАТО на українських полігонах, у басейні Чорного моря свідчать про інтенсифікацію взаємовідносин країни та Альянсу. З іншого боку, з усіх «східноєвропейських» контактів НАТО, співпраця України в рамках «Партнерства заради миру» (ПЗМ, січень 1994 р.) – найбільш розвинена. Особлива увага Альянсу зосереджувалась на відносинах України та Росії: «Ми вважаємо, що незалежна, демократична, стабільна та без'ядерна Україна сприятиме зміцненню безпеки й стабільності. Ми будемо й надалі заохочувати й підтримувати процеси реформ в обох цих країнах і розвивати співпрацю з ними, як і з іншими країнами Центральної та Східної Європи» [6].

Базові принципи ПЗМ, підтримані усіма партнерами, які приєдналися до програми, включають «захист та утвердження фундаментальних свобод та прав людини, забезпечення свободи, справедливості та миру через демократію». Учасники також зобов'язалися «утримуватися від застосування сили проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави, поважати існуючі кордони та врегульовувати суперечки мирним шляхом» [7]. Україна приєдналася до ПЗМ менш ніж за місяць після офіційного створення програми – 8 лютого 1994 р. Після підписання документів ПЗМ Україна надала свій миротворчий контингент для участі у миротворчій місії НАТО в Боснії.

В липні 1997 р. НАТО і Україна підписали «Хартію про особливе партнерство НАТО і України», що визначає новий рівень співпраці між ними і проголошує намір у «подальшому розширювати і посилювати своє співробітництво, розвивати особливе та ефективне партнерство, що сприятиме стабільності й утвердженню спільних демократичних цінностей в Центральній та Східній Європі». Хартія окреслює широке коло питань можливої співпраці, зокрема й планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру, військову підготовку та екологічну безпеку. На основі Хартії було створено Комісію Україна-НАТО – орган, в межах якого країни Альянсу проводять регулярні зустрічі з Україною «для забезпечення якомога ширшого розвитку своїх відносин та втілення положень цієї Хартії» [13].

Після підписання Хартії, співпраця між НАТО та Україною стрімко розвивалася, кількість спільних зустрічей, конференцій, семінарів, навчань, консультацій значно зросла. Ще у травні 1997 р. в Києві (вперше у східноєвропейській країні) було відкрито «Центр інформації та документації НАТО». У листопаді 1998 р. Л. Кучма підписав «Програму співпраці України з НАТО на період до 2001р.». В розпал «кризи у Косово», у квітні 1999 р., у Києві відкрилася місія НАТО. Тільки у 2000 р. Київ відвідали генсек НАТО Дж. Робертсон, головнокомандувач силами НАТО в Європі В. Кларк. Вперше в історії Альянсу щорічна зустріч головного політичного органу НАТО Північноатлантичної ради пройшла за межами країн-членів НАТО – у Києві. Але питання вступу України в Альянс залишається відкритим і причин цьому є декілька:

- відсутність в Україні можливості належним чином фінансувати свою армію;
- безвідповідальна, нестабільна робота української влади;
- нерозуміння Заходом специфіки внутрішньо- і зовнішньополітичної ситуації в Україні;
- неприйняття окремими українськими генералами – співробітниками Міністерства оборони України – ідеї вступу України в НАТО.

Говорячи про взаємини країн Центральної Європи та України, потрібно зауважити, що у перші роки її існування як незалежної держави, східноєвропейські сусіди не виявляли помітної дипломатичної активності в напрямку поліпшення клімату міждержавних відносин. Відомо, що відповідно до Статуту НАТО ця організація вимагає від своїх нових членів вирішення територіальних проблем з сусідами. Необхідно зазначити, що прихід в Білий

дім у 1993 р. адміністрації демократів забезпечив посилення в міжнародній політиці США позицій З. Бжезінського, який у 1994 р. вперше висловив у пресі думку про «релевантність України як буферу між Заходом та Росією» [12]. Погляд З. Бжезінського поділяли й держсекретар США М. Олбрайт та спеціальний помічник Президента США Б. Клінтона з питань Центральної Європи Д. Фрід.

Активну посередницьку позицію у відносинах України та НАТО займала Польща. Вона наполягла на рішенні, відповідно до якого спеціальна «Хартія про відносини з НАТО» була підписана не тільки з Росією (як це передбачалося спочатку), але і з Україною. Невипадково, саме Польща лобювала прийняття України до Ради Європи восени 1995 р. І завдяки позиції Польщі, Україна в цей же період стала членом «Центральноєвропейської ініціативи».

Також, у 1998 р., коли ЄС поставило умову введення Польщею візового режиму на кордоні з Україною, офіційна Варшава рішуче заперечила цей крок. Цілком зрозуміло, що з одного боку, згадане «дисиденство» трималося на елементарному економічному розрахунку та до січня 2000 р. Польща тримала свої позиції. У лютому того ж року, Варшава знову звернулася до ЄС з проханням визнати особливий статус взаємин Польщі та України – постулат, на якому Варшава наполягає і досі. Між тим, сусідство Польщі та України не знаходить до нині належного розуміння в ЄС. Якщо НАТО очевидно прагне подолати перешкоди у відносинах з Києвом (уніфікація ЗС, взаємні заходи щодо зближення), то ЄС, побоюючись збільшення потоку наркотиків і нелегальних іммігрантів через український кордон, навпаки, зводить у Східній Європі нові бар'єри. Зрозуміло, зазначені демарші викликають роздратування не тільки в офіційного Києва, а й в широких масах населення України, громадян якої, по суті обмежують у праві вільно пересуватися в межах Центрально-Європейського регіону, міняти своє місце проживання і рід занять.

У 2002 р. президент Л. Кучма заявив про бажання України приєднатися до НАТО. У травні того ж року, на зустрічі в Рейк'явіку, міністри закордонних справ країн НАТО висловили свій намір надати партнерству з Україною «нового стимулу та змісту» і закликати її «здійснювати реформи, необхідні для досягнення цієї мети» [1]. Трохи згодом, Альянс ухвалив план дій щодо співпраці з Україною, підписавши угоду зі стратегічних авіаперевезень і створив цільові фонди для утилізації надлишкових боєприпасів та легких озброєнь. Після Помаранчевої революції 2004 р. НАТО і Україна започаткували інтенсивний діалог про співпрацю. Україна надала свої кораблі для антитерористичної операції та військовий контингент в Афганістані.

У квітні 2008 р. відбувся Бухарестський саміт НАТО, на якому лідери країн Альянсу заявили: «НАТО вітає євроатлантичні прагнення щодо членства в НАТО України та Грузії» [4]. В 2009 р. НАТО та Україна ухвалили спільну декларацію, спрямовану на посилення ролі Комісії Україна-НАТО, зміцнення співпраці і підтримку політичних, економічних та оборонних реформ в Україні [2].

В 2010 р. президент В. Янукович оголосив, що в майбутньому Україна матиме позаблоковий статус, але продовжуватиме практичну співпрацю з

НАТО. У листопаді 2010 р. на саміті НАТО в Лісабоні, лідери країн Альянсу заявили: «Визнаючи суверенне право кожної країни вільно вибирати для себе спосіб організації власної безпеки, ми поважаємо політику України щодо «позаблокового» статусу. НАТО залишається відданою справі надання відповідної допомоги Україні в проведенні цілої низки внутрішніх реформ. Ми вітаємо зобов'язання уряду України продовжувати у повній мірі реалізацію Особливого партнерства з НАТО, у тому числі шляхом політичного діалогу на високому рівні в рамках Комісії Україна-НАТО, а також проведення реформ та заходів практичного співробітництва через механізм Річної національної програми» [3].

У 2014 р., після того як Росія вдалася до агресії проти України, Північноатлантична рада скликала екстрене засідання для обговорення наслідків ситуації, що склалася. В березні 2014 р. ПАР виступила із заявою, де зазначалося, «що країни Альянсу й надалі підтримуватимуть суверенітет, незалежність і територіальну цілісність України та право її народу визначити своє майбутнє без зовнішнього втручання, союзники дійшли згоди, що військові дії збройних сил Російської Федерації проти України є порушенням міжнародного права і суперечать принципам, на яких ґрунтується робота Ради Росія-НАТО та Партнерство заради миру» [8].

У квітні 2014 р. міністри закордонних справ країн НАТО та України прийняли спільну декларацію, в якій засудили дії Росії і ухвалили заходи, спрямовані на підтримку здатності України забезпечити свою безпеку, шляхом зміцнення потенціалу та удосконалення можливостей українського війська.

У листопаді 2014 р. П. Порошенко у зверненні до парламентської асамблеї НАТО, заявив, що Україна відновлює курс на інтеграцію в євроатлантичну систему безпеки [9]. Його намагання домогтися від НАТО і в цілому від США військової допомоги досі не вдалі [10]. Позиція Адміністрації Обама досить чітка – ніякої зброї, тільки екіпіровка й сумісні навчання. Об'єм допомоги поки що незначний, хоча Б.Обама, заявляв, що у випадку прямої військової агресії РФ проти України позиції США можуть змінитись. Америка демонструє, що явно не готова до прямого конфлікту з Росією, маючи вагомні на те причини: внутрішньополітична ситуація в США; відносини США зі своїми європейськими союзниками по НАТО; інтереси США в діалозі з Росією; інтереси і можливі партнери США в Україні. У Америки немає зайвих військових ресурсів для серйозного військового конфлікту з Росією. Уся увага Америки прикута на Близькій Схід, а в Європі американці вважають за краще обмежитись військовим посиленням країн Балтії і Польщі, як союзників по НАТО [11]. Щодо України, то таких зобов'язань немає. Важливо пам'ятати, що НАТО відіграє в Європі роль Міністерства оборони, де США як головний акціонер забезпечує до 80% бойових можливостей блоку. Тому будь-які сумніви США щодо доцільності військової допомоги конкретній третій країні трактується в Європі як важливий стримуючий сигнал. Важливо враховувати військовий аспект, який бере до уваги Вашингтон. Хоча Америка перевершує РФ у сфері озброєнь, існують серйозні причини, які не дозволять будь-якій

адміністрації США в найближчому майбутньому вступити у відкрите військове протистояння з Москвою. Головна причина – Росія є ядерною наддержавою.

Підсумовуючи результати дослідження можна сказати, що на шляху до вступу в Альянс Україні необхідно подолати довгий та тернистий шлях, а для цього перш за все потрібно:

- подолати негативне сприйняття громадянами держави ставлення до перспектив вступу до НАТО;
- досягнути спільної позиції на цьому шляху з боку політичної еліти;
- здійснити необхідні для вступу до НАТО реформи;
- вирішити усі спірні питання на Сході України.

Використані джерела та література:

1. Декларація про співробітництво (офіційний текст). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/officialtexts19577.htm?selectedLocal=en>.
2. Декларація Україна-НАТО (офіційний текст). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/officialtexts57045.htm?selectedLocal=en>.
3. Декларація Україна-НАТО (офіційний текст). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nato.int/natolive/officialtexts68828.htm?selectedLocal=en>.
4. НАТО – Україна – Грузія (офіційний текст). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nato.int/cps/en/SID-BF633930-27611814/natolive/officialtexts844.htm?SelectedLocal=en>.
5. Партнерство і співпраця (офіційний текст). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/officialtexts23994.htm?selectedLocale=en>.
6. Партнерство заради миру (офіційний текст). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/officialtexts24470.htm?selectedLocal=en>.
7. Партнерство заради миру (офіційний текст). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/officialtexts24469.htm?selectedLocal=en>.
8. Партнерство заради миру (офіційний текст). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/officialtexts107681.htm?selectedLocal=en>.
9. Порошенко восстанавливает курс Украины в НАТО // Корреспондент.net. – 24.11.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.korrespondent.net/ukraine/politics/3447650-poroshenko-vosstanavlyvaet-kurs-ukrainy-v-nato>
10. Почему США не предоставляет оружие Украине // УНИАН. – 29.04.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.net/politics/960508-pochemu-sshanepredostavlyayut-orujie-ukraine.html>
11. Розширення НАТО та перспективи України // НАТО: Львівський погляд. – 7.04.2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nato.int/issues/-enlargement/index-ukr.html>
12. Украина в системе международных отношений // Русский Журнал. – 23.01.2001. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.old.russ.ru/politics/kontur/-20010123.html>
13. Хартія про особливе партнерство НАТО і України (офіційний текст). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/officialtexts25457selectedLocal=en>.